(मुक्तक)

गिरिजाप्रसाद

रवि शाक्य, इखाछेँ, यल

हिइचापिं हिइमिइचापिं जिपिं
नय्पित्यापिं म्वाय्पित्यापिं सिइपित्याःपिं जिपिं
क्वँय् चुला नइपिं जिपिं ला मिया नइपिं जिपिं
हिइचापिं हिइमिइचापिं जिपिं

नय्पित्याक नय्पित्याक बुँइ वनीपिं जिपिं
नय्पित्याक नय्पित्याक गुँइ वनीपिं जिपिं
नय्पित्याक नय्पित्याक स्कूल वनीपिं जिपिं
नय्पित्याक नय्पित्याक अफिस वनीपिं जिपिं
नय्पित्याक नय्पित्याक ज्यासलय् वनीपिं जिपिं
दां मदय्क दां मदय्क पसलय् वनीपिं जिपिं
नय्पित्याक नय्पित्याक छेँय् च्वनीपिं जिपिं
ह्लिच्छि ह्लिच्छि चःति हाय्का लः त्वना च्वनीपिं जिपिं
हिइचापिं हिइमिइचापिं जिपिं
नुगलय् घाः घाः जक हिइसे च्वंपिं जिपिं
स्वः स्वः थाय्तक खिउँसे च्वंपिं जिपिं
ल्वाय्गु लँय् जक तुइसे च्वंपिं जिपिं
धँय् लही मापिं जिपिं
कुसि लही मापिं जिपिं
पति लही मापिं जिपिं
लखपति करोडपति धनपति जनपति लही मापिं जिपिं
हिइचापिं हिइमिइचापिं जिपिं

२

हिइमिइ चाय्मते लागिलागि चाय्मते
लने माः पिइ माः सिइकि नुगः
ह्याउँगु सर्गतय् ल्हुइतिनि हुइतिनि
हुइतिनि प्याखं ईँ व मुगः

छपलाः छपलाः यायां हे जक पर्वतया छ्यं न्हूगु खना
बुलुहुं बुलुहुं चतंचा संकाः खुसिबाः नं जि छ्यूगु खना
धिकिहिँ धिकिहिँ पर्वतया च्वं सूर्द्यःया जः लूगु खना
छह्म छह्म यायां छह्म छह्म यायां दुश्मन फुकं फूगु खना
धइब्यु नुगः जिगु छु जुल ननानं छु धाय्रमे छं जूगु खना

बुलुहुं बुलुहुं कथंकथंछि
हइ दय्का हइ न्हू देगः

याकनं च्वाच्वाकं छह्म च्वांकि ह्लसला प्वालपिलि वःगु खनी
सिइकि वला खः संगु पताः थें ठक्कर अन गुलि नःगु दनि
लनेमाः पिइमाः यःह्म व नं वइ हिमाल ह्लखना वःगु खनी
खंकि थ्व बँय् हिं गन गन प्याःगु दु अन अन जःस्वां ह्लःगु खनि

बुलुहुं आकसय् नगु थें इलिइलि
जःया स्वां ह्लइ इगः मिगः

३

खिउँ सुपाँय् तर खितिक जुइवं
ह्लसला गथे लुइ सिइकि छं
खिउँ नुगः तर चिरिक गुइवं
मिजला गथे लुइ सिइकि छं

मितिकि फुतिफाति मुना मच्वंगु चीज धरतिइ छुं मदु
सूर्य छह्म छह्म सुला मच्वंगु वीज धरतिइ छुं मदु
त्याफिल्वहँ तर तिरिक न्याय्वं
मिपुसा गथे लुइ सिइकि छं –

क्वीगु धरतिइ च्वंगु ध्रुव नगु फू याना स्याय् फइ सुनां
मू हिया मू जः अमरगु फू याना स्याय् फइ सुनां
गुलि इताः दनि थि जक थिइवं
गथे व मत जुइ सिइकि छं –

४

थ:गु नुग: दुने राम मखंसा
राम ल्वहँया खनां छु याय्
मनूया बाखं कनां मथूसा
द्य:या बाखं कनां छु याय्

गरीवया बल्चाय् जन्म जुया थौं राम सिनाच्वन नय् मखना
देग:या पिने ज: ख: लँ सिथय् राम फ्वनाच्वन नय् मखना
देग:या दुने ऋ: ऋ: धा: थाय्
दक्षिणाय् दक्षिणा तनां छु याय्

नितका दामं सीता हरण जुल रामं जा छ्पे नके मफया
नितका दामं चीर हरण जुल रामं पर्सि बिइ मफया
रामया दु:खय् ख्वबि मव:सा
रामया बाखं न्यनां छु याय्

५

जय जय साहिँली रेशम वेकारे धाल जि
थौंतिनि हि त्वंगु चाल जि –

उखुनु बहनी वा वः बले शहीद गेटय् द्यना
निभाः लुइव द्वक ज्वना अप्पा ल्हेत दना
स्वइगु लागि साहिँली रेशम छें दय्के माल जि –

कमीज गुत प्यांहाँ वयां दंदि ध्वाकाय् क्यना
थस्वयां जि घरेलुया साइनबोर्ड खना
दंदि च्वका साहिँली रेशम दंत थें ताल जि –

वीर अस्ताल न्ह्यःने थुर्थु र खाक द्यना च्वना
जँ हे त्वधुक पुलिसं दाल कथि ल्ह्वना
धुसि लुया साहिँली रेशम फ्वना नय्माल जि –

सोल्टि होटलया लँ सिथे जाथुया गोल्टिने
खिचा छह्म वयाच्वन वैत निगः इने
स्वैके पलसा साहिँली रेशम काय्माःगु सिल जि –

६

साहुते पँलिना गरीव ख्याना
फुइँ याइह्म वलवान छ
साहुतेसं जक दम बिल धाय्‌वं
तिन्हुइह्म पलमान छ

मनूया जीवन पशु जुया जक फूसां चिउता: छंत मरु
अय्‌ला: छ्खला त्वने दत धाय्‌वं छुं हे धंदा छंत मरु
व सँय्‌खिचां थें व वँय्‌खिचां थें
न्या: वइह्म वेमान छ

त:मिते तुति उसिउसि याना चोमित प्यंका च्वंह्म छ
त:मित न्होका चोमित ख्वेका देश स्यंका च्वंह्म छ
छिमि मां गय्‌ च्वं छिमि बौ गय्‌ च्वं
धैब्यु सुया संतान छ

७

खुसि जिं क्वे क्वे गंगु खना
च्वे च्वे बुइँ लः यंगु खना
अथे हे थःथाय् बुइँ बुइँ यनेत
जनता नं जिं पंगु खना–

जनता नं थन लः बाः थें खः सुनां पनाः छखे छ्वयफु खनी
थः मामाथाय् जनता यंका ध्यबा नं सय्का नय्फु खनी
जनतां अज नं होश मयासा
गालय् दुने जिं त्यंगु खना–

चोपो मदुगु ब न्हू न्हू नारां मनूत हेका यनेफु खनी
मनू मिया नय् पल्केथूपिं मछाः मजूसें दनेफु खनी
तर जनता छन्हु किसिद्वं ब्वः जुइ
इतिहासं जिं क्यंगु खना–

८

मां नं बिइमानि च्यः नं च्वनेमानि धैगु पुलांगु खँ
तर थौं तक नं न्हूगु तिनि
मखु वाखं नं मखु थ्व ख्याःखं नं
ह्मिगः ह्मिगः हे जूगु तिनि

मांया ला चिचि त्याइह्म गिद्धया
ख्वा गथे स्वत जुइ धाय्‌मफु जि
क्वीगु मिखाला केवल मांया
दर्शन यायेत ब्यूगु तिनि

अय् मां, थुलितक नामर्दह्म काय्
जन्म बिया छाय् तयागु छं
विद्रो' याना प्यां' वय्‌फुह्मसा
वीर धका धाय् ज्यूगु तिनि

९

७ सालया ध्वँ प्याँ’ वैच्वन
अहो ! चिहानं छ्यँ प्याँ’ वैच्वन
तर आः ध्वँ लाय् फइमखुत
आः क्वंगः लाय् फइमखुत

किसान मजदूर विद्यार्थिते हिं थनया फय् नस्वाःगु खना
बँय् वाःगु हिहे फय्‌यत चिहानं थाँथाँ वैच्वन व छ्यँ ल्ह्वना
तर आः ध्वँ लाय् फइमखुत ... ...

जनतां किसिद्वंब्वः कागु खना महलत थर थर खाना
बाँध ध्यबाया दय्‌कः वइच्वन मनूत छह्म निह्म न्याना
तर आः ध्वँ लाय् फइमखुत ... ...

अय् जनता किसिद्वंब्वः कै हुँ थःगु सफलता जः खः स्वै हुँ
थःगु सर्गंते थःगु पर्वते थःगु ह्मगसया तसविर च्वै हुँ
आ क्वंगः लाय् फइमखुत ... ...

–खिउँगु थ्व चाह्लय् थ्व छु सः वःगु ?
–मस्तेगु पलाः न्ह्याःगु थ्व खः
–खिउँगु थ्व चाह्लय् थ्व छु जः वःगु ?
–मस्ते मिखा प्वाः चाःगु थ्व खः

–कालाकुलु हापिं मस्तेगु सलय् सुथया हे सः वः थें च्वं
–खिउँसां पचिपपि याना जूथाय् सुथया हे जः वः थें च्वं
–खिउँगु थ्व चाह्लय् बास छु वःगु ?
–ह्याउँ निभाः नस्वाःगु थ्व खः

–जः प्याःचागु थ्व देश लुमंका सुथला उइँ हे जू थें च्वं
–वाह्लाः तः थें घंगला न्याय्का उइँ थें प्याखं हू थें च्वं
–चान्हे नं गथे घंगला न्याःगु ?
–ह्लागसय् प्याखं हूगु व खः

–हिइमिइ चाःपिं मस्ते नुगलय् ह्याउँक खनेदुगु रंग छु खः ?
–अमिगु नुगः दुने सुथ जुल आहा ! सुथया ह्याउँगु रंग व खः
–चाह्लय् नं गथे रंग पिचाःगु ?
–चा भति भति भूवाःगु थ्व खः

११

थुइक्क थुकलं बिइतिनि छंत
छंगु बाखं सिलकि थ्व समाजं
नागं लिउ थें लिइतिनि छंत
छंगु बाखं सिलकि थ्व समाजं

पर्वतया च्वकाय् सुंक च्वनानं पर्वत क्वबिया धाइह्म छ खः
थः जक मोजं च्वने दत धाःसा देशहे नांगा याइह्म छ खः
मोज वय्क थ्वाइतिनि छंत
छंगु बाखं सिलकि थ्व समाजं

छं मसिउपिं वफरा वइच्वन छंथाय् आशया क्वोलि ज्वना
छंगु बाखं सिलकि वइतिनि छंथाय् नाशया गोलि ज्वना
धैंग मुइका हइतिनि छंत
छंगु बाखं सिलकि थ्व समाजं

१२

बाखनय् थें हे थौंया कन्हे हे
सिमा छमा जि बूगु खना
ख: व ध्यबा जक सइगु सिमा
कथि दाया हाय्कूगु खना—

किसान मजदुर विद्यार्थीते हिं फू चा:गु थ्व बँय् बूगु सिमा
ख:गु थ:गु लँय् न्ह्या न्ह्या वं वं जनताया लँय् बूगु सिमा
जनता इतिमिति कंकेत चतकें चतक याना बुइकूगु सिमा

७ सालया क्रंग: हा: वल व सिमाय् पंचम सोरं
क्रंग: ओहो क्रंग: ला:वल व सिमाय् पंचम सोरं
क्रीगु मिखाय् थौं धू हा: या:वल व सिमाय् पंचम सोरं

वा थ्व सिमा क्व:थले वा क्रीसं, मनू नैगु मा मा:गु मरु
थ्व सिमाय् च्वंपि क्रंग: छह्म हे जनताया थ: ला:गु मरु
क्रीत सिमा मा: मानवताया सुनां थ्व मा मा: धागु मरु

१३

तपा: ख्वा:पा: खनेवं ग्याइला थौंया ल्याय्ह्म जिपिं
लू निभा:या ज: जिपिं न्ह्याब्लें त्वइच्वनिपिं
थ:गु हिच:तिं जीवन हनिपिं
छाय् ग्याय्मा:गु जिपिं

छिमि थें स्वैतं ख्याना: नय्मागु मदु जिमिला
छं मसिउपिं स्याना: जीवन ह्नेमा: छिमिला
छिमिला खिमिला जिमिला तिमिला
छाय् ग्याय्मा:गु जिपिं

छिमिसं फ़ेल्ला: याना घा: जूगु दनि नुगलय्
फ़ेल्ला: बल्ला: याना घा: जूगु दनि नुगलय्
कलमं मलना: मलमं मलना:
ख: ल्वाय्मा:गु जिपिं

१४

जनता खुसिबाः न्ह्याः थें न्ह्याय्‌ब्यु
वा–फय्‌ वः थें जनता वय्‌ब्यु

वा–फय्‌ वय्‌वं सिमा क्वःदली तर सितुघाँय्‌ ग्याय्‌मागु मरु
ऌंगः लाइपि ऌंगः च्वनिगु थ्व सिमा याकनं क्वःदले ब्यु
वा–फय्‌ वःथें जनता वय्‌ब्यु

जनता खुसिबा न्ह्या ःथें न्ह्याय्‌ब्यु
खुसिवाः वय्‌वं चा–ल्वहँ चुइकै किनार छं ग्याय्‌मागु मरु
मनूत नइपि लाखे थज्याःपि ल्वहँ फुक चुइका यनेब्यु
जनता खुसिबाः न्ह्याः थें न्ह्याय्‌ब्यु

वा–फय्‌ वः थें जनता वय्‌व्यु

१५

चिरंजीवि वावु राजा चिथि छंगु थ्यन दावु
जुल धयाह्‌ल ह्‌वल्दार
तःमित पाखे लिना चीमितेत कसा याःसा
सह याय्‌ मखु जि खबरदार –

विद्यार्थीत हाः वल ह्‌ँ, मस्यू छु छु धाः वल ह्‌ँ,
दुखी गरीबतेगु निंतिं ज्यान प्राण पाः वल ह्‌ँ
अमित गोलि केकूसा छं जिगु छातिइ लांइ वावु
मां बौया खः अपिं आधार –

दुःखया थ्व गां त्वःता, सुखया शहरय्‌ वना,
स्वैत ख्याना तुप ज्वना, लह्‌री मोटरे च्वना ?
तःमितेत रक्षा याय्‌त तुपः ज्वने गात वावु
गरीवयात ब्यु अधिकार –

→

ह्लिच्छि ह्लिच्छि ज्या सनानं छिमि मांया प्वाः मजानि
ह्लिच्छि ह्लिच्छि ज्या वनानं छिमि बौया नय् मखंनि
स्वैगु लागि ल्वाना वावु, स्वैगु लागिं सिना पुता
याना ब्यु मां बौया उपकार –

जिगु चःतिया सवाः वै, सासाःगु नैवले छं
जिगु ख्वविया सवाः वै, ह्लिला ह्लिला स्वैवले छं
गरीवया हिचःति हे हिराम्वति जुइगु वावु
गनं जाल धा व भण्डार –

विद्यार्थी मचात ज्वना कसा यात धागु न्यना
मिखां ख्वबि वल वावु नुगः जिगु हिसे च्वन
मां जितः धाय् मानिसा मिखा कना खंकि वावु
जुयाच्वंगु अंन्या अत्याचार –

तःदँ न्ह्यः जनताया निंति च्वयातःगु कविता सफू 'आग' या कवि गिरिजाप्रसाद आः नं जिमिसं जनताया पुचलय् खना। वहे पुचलय् च्वनाः 'जनताया म्ये' हालाच्वंगु न्यना। थ्वहे म्येया सलं खुदँ न्ह्यः निसें द्यनाच्वंम्ह मिख्वाला प्रकाशनयात हाकनं छकः न्ह्यलं थनाविल। थुकिया हे लिच्वः कथं थ्व 'जनताया म्ये, छव्व' म्ये सफू पिथनाच्वना।

नयेमखं, त्वनेमखं, पुनेमखंया समस्या, हालेमज्यू, सनेमज्यूया बन्धनया विरुद्धय् जनतां न्ह्याकाच्वंगु पलाखय् पःख्वाः दनाः पं बयाच्वंपिं अधिनायकवादी, प्रतिक्रियावादी व थुमि दलालतय्‌गु कुकृत्यया भण्डाफोर यायेगु ज्या थ्व म्यें यानाच्वंगु दु। थौं जनता गुगु लँपुं न्ह्यायेमाःगु दु, पंगः गुकथं चीकेमाःगु दु धैगु स्पष्ट व्याख्या यानाः थौं झीसं ज्वने माःगु ध्यात्थंगु लँपु क्यनेगु ज्या जूगु दु। अले थज्याःगु ज्याया निंति प्रकाशनया अभिभारा क्वबियाः छुं तिवः बी दुगुलिं मिख्वाला प्रकाशनं थःगु गौरव तायेकाच्वंगु दु।

—मिख्वाला प्रकाशन, ख्वँ
ने. सं. ११०० पाहाँचःह्रे

थाकुथिः– आर्ट प्रिन्टिङ्ग प्रेस, ज्याःबाहाः, यँ मू- १।-